

The Union

International Union Against
Tuberculosis and Lung Disease
Health solutions for the poor

**Düşük ve orta gelirli ülkelerde e-sigaranın ve
ısıtılan tütün ürünlerinin satışının
yasaklanması tütünle mücadelede anahtar
konumdadır**

2020 GÜNCELLENMİŞ BİLDİRİ

TEMEL KAVRAMLAR VE KISALTMALAR

Elektronik sigara (e-sigara): Küresel pazarda ilk defa 2006 yılında boy gösteren e-sigara, 2018 yılında 15 milyar USD değere sahip küresel bir endüstri haline gelmiştirⁱ. E-sigaralar, ENSS (elektronik nikotin salıveren sistem) ve ENSızSS (elektronik nikotinsiz salıveren sistem) olarak betimlenen daha geniş tanım şemsiyeleri altındaki en yaygın ürünlerdir ve ‘buharlı ürün’ veya ‘buhar-kalem’ olarak da anılmaktadırlar. Bu sistemlerde, e-sıvı adı verilen bir solüsyon ısıtılarak solunabilir bir aerosol üretilmektedir. Bu ürünlerde tütün yaprağı *yoktur*; onun yerine tipik olarak nikotin, propilen glikol ve/veya gliserin, tatlandırıcı maddeler ve sağlık etkileri bilinen toksik maddeler içermektedirler.ⁱⁱ E-sigaraların nikotin dozu, tatlandırıcıları, bırakımları, tasarımı, batarya voltajı ve birim devre sistemi bir örnek değildir. Nikotinin yanı sıra başka maddelerle kullanım için değiştirilebilir potansiyeli ve uyumluluğu da farklılık göstermektedir.ⁱⁱⁱ E-sigara tasarımları ‘açık’ (doldurulabilir) veya ‘kapalı’ (tek kullanımlık veya önceden doldurulmuş kartuşlarla yeniden doldurulabilir) olarak tanımlanabilmektedir.^{iv} Örnekler arasında, Juul (kısmi sahibi Altria), Vype (British American Tobacco) ve blu (Imperial Brands) sayılabilir.

Isıtılan tütün ürünleri (ITÜ’ler): Bu tütün ürünlerinde bir cihaz yardımıyla sıkıştırılmış tütün ile kimyasallar ısıtılarak solunabilir bir aerosol üretilmektedir. Tütün, özel olarak tasarlanmış sigara kapsüllerinin veya tıplarının (‘heat sticks,’ ‘neo sticks’) içinde yer almaktadır. Bu ürünler genellikle, tütün endüstrisinin ürettiği terminolojiyle ‘yakma-ısıt’ (‘heat-not-burn’) olarak da anılmaktadır. ITÜ teknolojisi 1980’lerden beri var olmakla birlikte son zamanlarda yeni ürünlerin ortaya çıkması bu cihazları özellikle son beş yılda popüler hale getirmiştir. ITÜ pazarının 2021 yılında 17,9 milyar USD büyüklüğe ulaşacağı tahmin edilmektedir.^v ITÜ örnekleri arasında, IQOS (Philip Morris International), Glo (British American Tobacco) ve Ploom S (Japan Tobacco International) sayılabilir.

‘Yeni’, ‘alternatif’, ‘yeni gelişen’ ve ‘yeni nesil’ ürünler: E-sigaralar ve ITÜ’ler bir arada sıklıkla ‘yeni ürünler’, ‘alternatif ürünler’, yeni gelişen ürünler’ veya ‘yeni nesil ürünler’ olarak tanımlanmaktadırlar. Hem tütün hem nikotin solüsyonu içeren ‘hibrit’ tütün ürünlerinin yükselişi ve yeni ürünlerin hızla ortaya çıkması ITÜ’ler ile e-sigaraların farkını bulanıklaştırmaktadır.^{vi} Örnekler arasında, Lil Hybrid (Korea Tobacco & Ginseng Corporation), Ploom Tech (Japan Tobacco International) ve Glo iFuse (British American Tobacco) sayılabilir.

Bu bildirideki tavsiyeler, ‘e-nargile’, ‘e-pipo’, ‘e-puro’, ITÜ’ler ve hibrit ürünler de dahil olmak üzere, tüm ENSS’ler ve ENSızSS’ler için geçerlidir.

Arka plan

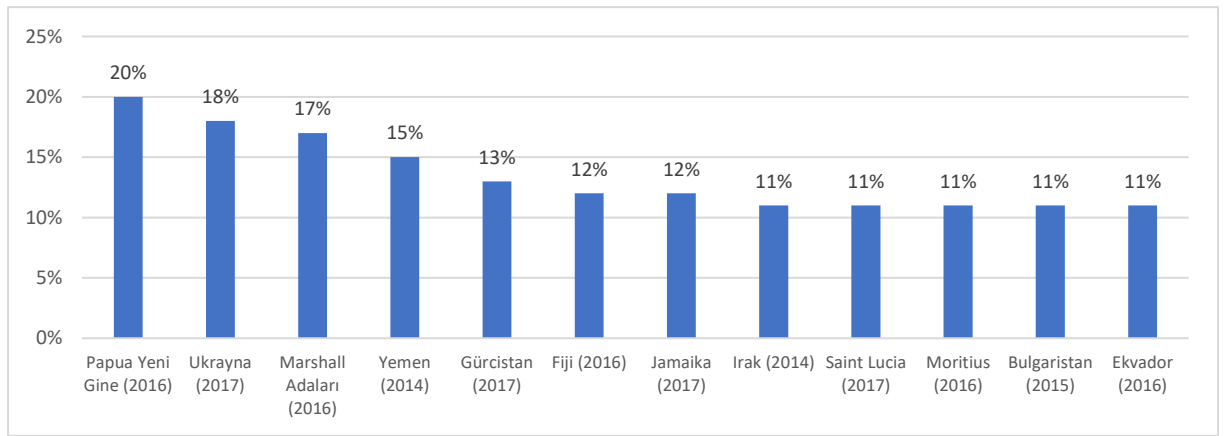
Küresel tütün salgını hakkındaki 2019 raporunda^{vii} Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), “İnsanların geleneksel tütün kullanımını bırakmalarına yardımcı olmak üzere [e-sigara] kullanımının nüfus genelinde bir tütün bırakma müdahalesi olarak kabul edilmesini destekleyecek bağımsız kanıtların yetersiz” olduğunu ifade etmekte ve bu ürünlerin “kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde zararlı” olduğunu bildirmektedir. Aynı raporda, ısıtılan tütün ürünlerinin (ITÜ’ler) ürettiği zararlı kimyasalların birçoğunun (genel olarak daha düşük düzeylerde olsa bile) geleneksel sigaralardan çıkan kimyasallarla benzeştiği ve kanıtların bu ürünlerin tütüne bağlı hastalıkları azaltabileceğini göstermediği sonucuna varılmaktadır.^{viii}

The Union, DSÖ’nün bu pozisyonuna katılırken, bağlamın önemine de dikkat çekmek istemektedir. E-sigara hakkında pozisyonumuzu açıkladığımız bu dördüncü bildirimizdir (2013, 2015 ve 2018 tarihli önceki belgelerde e-sigara ve ITÜ ayrı ayrı ele alınmıştı^{ix x xi}). 2020 yılında The Union olarak, medyanın, akademik makalelerin ve halk sağlığı çevrelerinin mevcut söylemlerinde bu ürünlerin halk sağlığı etkisinin yüksek gelirli ülkeler bağlamında ele alınıyor olmasının yetersiz kaldığına işaret etme zorunluluğu hissediyoruz. Söylem, düşük ve orta gelirli ülkeleri içerecek şekilde genişletilmelidir. Bu ülkelerde e-sigaralar ve ITÜ’ler, çoğunlukla ya çok zayıf düzenlemeyle ya da hiçbir düzenleme çerçevesi bulunmadan, saldırganca piyasaya sokulmakta ve pazarlanmaktadır. Bu ülkelerde gençler özellikle savunmasızdır. Bu nedenlerle The Union koruyucu ve önleyici satış yasağı tavsiyesi yapmaktadır.

SATIŞ YASAĞININ GEREKÇESİ: DÜŞÜK VE ORTA GELİRLİ ÜLKELER İÇİN ON ADET ARGÜMAN

- Endüstri gençleri hedefler.** Araştırmalar birçok yüksek gelirli ülkede gençler arasında e-sigara kullanımının salgın boyutunda arttığını, bu demografik grubun ömür boyu nikotin bağımlısı olma olasılığının önünü açtığını göstermektedir.^{xii xiii} Aynı tüketim kalıbı birçok düşük ve orta gelirli ülke için de geçerlidir; Küresel Gençlik Tütün Araştırması sonuçları orta okul öğrencileri arasında yüksek oranda halen e-sigara kullanımı olduğunu göstermektedir (Şekil 1).^{xiv} Tütün ve e-sigara endüstrileri, sosyal medya, etkinlik sponsorluğu ve tatlandırıcı kullanarak düşük ve orta gelirli ülkelerde genç insanları kasten hedef seçmektedir.^{xv xvi xvii xviii} Gitgide tütün endüstrisinin hakimiyeti altına giren e-sigaralar^{xix} ile münhasıran tütün endüstrisinin sahip olduğu ITÜ'ler^{xx}, düşük ve orta gelirli ülkelerde endüstriye on yıllardır kullandığı stratejileri tekrar devreye sokarak nikotin ve tütün piyasasını genişletmek için yeni bir fırsat sunmaktadır.^{xxi}

Şekil 1. Seçili düşük ve orta gelirli ülkelerde gençler arasında halen e-sigara kullanım sıklığı

- Gençlerin e-sigaradan tütüne geçişi.** E-sigara kullanan, ancak daha önce hiç sigara içmemiş ve ileride sigaraya başlama riskleri düşük görülen gençlerin ileriki yaşamlarında geleneksel sigara içme olasılıklarını iki ile dört kat arttırdıklarına dair kanıtlar artmaktadır.^{xxii xxiii xxiv} Reşit olmayanlara satış yasağı denetiminin genellikle zayıf olduğu, sigaraların neredeyse her zaman yetersiz düzeyde vergilendirildiği ve fiyatlandırıldığı ve sigaranın kültürün içine işlediği, yaygın kullanıldığı^{xxv} birçok düşük ve orta gelirli ülkede gençlerin e-sigaradan sigaraya geçiş yapma olasılığı yüksek olacaktır.
- Tütün kullananlarda yetersiz zarar azaltım kanıtı.** Eğer münferiden ve geleneksel sigara yerine kullanılırlarsa, e-sigaralar başka şekilde bırakamayanlar için tütün kullanımının zararlarını azaltabilir; ancak hâkim tüketim kalıbı bu değildir. Önemli sayıda e-sigara kullanıcısı tarafından deneyimlenen e-sigara ve sigaranın ikili kullanımının^{xxvi xxvii xxviii} kısa ve uzun vadede kritik sağlık etkileri ilişkisi olduğuna dair bulgular artmaktadır.^{xxix xxx xxxi xxxii xxxiii} Ayrıca, e-sigaraların bırakma etkinliği konusunda yapılan çalışmalardan henüz kesin sonuç alınamamıştır.^{xxxiv xxxv xxxvi xxxvii} ITÜ'ler için ise, anlamlı sağlık etkisi sonucu elde etmek için zaman erkendir, zira tütün endüstrisi fonlarından bağımsız çalışma sayısı azdır ve kanıtlar muğlaktır.^{xxxviii xxxix xl}
- Negatif net halk sağlığı çıktısı.** Yeni ürünlere ilişkin politika tartışmalarında, hem tütün kullananlar hem de kullanmayanlar (özellikle gençler) üzerindeki etkilerin tartılması ile ulaşılan net halk sağlığı çıktısı esas alınmalıdır. Aynı yaklaşım bu ürünlerin sözde 'zarar azaltım' potansiyelini değerlendirirken de geçerli olmalıdır. E-sigaraların ve ITÜ'lerin düşük ve orta gelirli ülkelerde hem gençlere vereceği zararı, hem de yetişkin tütün kullanıcılarında sağlık zararlarının azaltımı hakkında yetersiz kanıt olmasını göz önünde bulundurursak, e-sigaraların ve ITÜ'lerin bu ülkelerde net halk sağlığı çıktısı büyük olasılıkla negatif olacaktır. Aynı şekilde,

bu ürünlerin ‘zarar azaltım’ potansiyeli hakkındaki iddialar düşük ve orta gelirli ülkeler için asılsızdır.

5. **Uygulama ve denetim boşlukları kötüye kullanılacaktır.** Birçok düşük ve orta gelirli ülke, dumansız hava sahası, reklam yasakları, satıcı ruhsatlandırması ve gençlere satışı önleyen önlemler gibi tütün kontrolü politikalarını uygulamakta zaten zorluklar yaşamaktadır.^{xli xlii xliii xliv} Bu ülkelerin halihazırda zorlanan kapasiteleri dikkate alındığında, (cihaz ve içerikleri hızla değişen) yeni ürünlere ilişkin düzenlemelerin uygulanmasında güçlüklerle karşılaşılacağı aşıkardır. Üstelik, nikotin ve tütün endüstrileri ürünlerini teşvik etmek ve tütün kontrolü politikalarını baltalamak için bu zafiyetlerden yararlanmaya kalkacaklardır. Uygulama kapasitesinin zayıf olduğu birçok düşük ve orta gelirli ülkede hem yeni ürün hem de geleneksel sigara bağımlılığının çifte salgını baş gösterebilecektir.
6. **Yeni ürünler dikkat dağıtıcıdır.** Tütün kontrolünün anahtarı, DSÖ Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi (TKÇS) ve MPOWER’da hatları çizilen kanıta dayalı politikaların kabul edilmesinde ve nüfus genelinde uygulanmasında yatmaktadır. Birçok düşük ve orta gelirli ülkede bu önlemlerin tam kabulü ve uygulanmasına ilişkin eksiklikler bulunmaktadır.^{xlv} Öncelik bu olmalıdır; yeni ürünlerin cazibesinin ve vaatlerinin dikkatleri dağıtmasına, işe yaradığı kanıtlanmış önlemlerin önüne geçmesine izin verilmemelidir.
7. **Yeni ürünler kaynakları tütün kontrolünden çekecektir.** E-sigara ve ITÜ için etkili düzenleme yapmak ülkelere ek maliyet getirecektir. Bu ürünlerin gençler tarafından kullanılmamasını sağlayan yasal düzenleme, uygulama ve denetimler mali ve insan kaynakları gerektirmektedir. Tütün kontrolü programlarının ciddi oranda yetersiz kaynaklarla yürütüldüğü^{xlvi} dikkate alındığında, düşük ve orta gelirli ülkelerin etkili tütün kontrolü önlemlerinden kaynak aktarımı yapmadan, eksiksiz yeni ürün güvenliği standartları geliştirmesi ve taahhüt etmesi, laboratuvar testleri yürütmesi, kayıt sistemleri oluşturması ve gençlerin başlamasını ve kullanmasını önleyecek denetim mekanizmaları işletmesi olasılığı düşüktür.
8. **Yeni ürünler endüstri müdahalelerini olanaklı kılmaktadır.** Tütün endüstrisinin başarısı politikayı etkileme ve zorla kabul ettirme becerisine bağlıdır.^{xlvii xlviii xlix l} DSÖ TKÇS 5.3 Maddesi, bu uygulamayı açık biçimde yasaklamaktadır; buna rağmen, endüstri dışlanan şirket kimliğini can havliyle ‘zarar azaltım’ uzmanına dönüştürmeye çalışmaktadır.^{li} Kasıtlı olarak kendini yeniden konumlandırarak masada bir yer edinmeye, yeni ve gelişen ürünlerin satışı ve pazarlanması hakkındaki politika tartışmalarına katılım izni koparmaya çalışmaktadır. Hükümetler bu bariz hileye düşmemelidir. TKÇS Sekreteryası da DSÖ TKÇS Taraflarını bu yeni endüstri müdahalesine karşı uyanık olmaya çağırıştır.^{lii}
9. **Düşük ve orta gelirli ülkeler bağlamı Birleşik Krallık bağlamından büyük ölçüde farklıdır.** Bazen özel çıkar grupları Birleşik Krallık’ın kendine has e-sigara düzenleme yaklaşımına dikkat çekmekte ve düşük ve orta gelirli ülkelerin buna öykünmesi önerilmektedir; ancak bu öneri mahsurludur. Birleşik Krallık’ın güçlü düzenleme kapasitesi ve tütün salgınının geç aşamasında olması belirli bir ekosistem oluşturmaktadır ve bu ekosistem düşük ve orta gelirli ülkelerin çoğundan büyük oranda farklıdır. Yukarıda belirtildiği üzere, birçok düşük ve orta gelirli ülke kapsamlı e-sigara ve ITÜ düzenlemesini tam olarak desteklemek için gerekli olan kaynakların ve denetim mekanizmalarının eksikliğini çekmektedir. Bu ülkeler, ilerleme ve odaklanmaya gereksinim duyulan kanıta dayalı DSÖ TKÇS ve MPOWER önlemlerinin eksiksiz uygulanmasına öncelik vermelidirler.
10. **Önce güvenlik gelmelidir.** Halk sağlığı çalışanları ve politika belirleyicileri ihtiyatlılık ilkesine uymalı ve kanıta dayalı politika belirleme yaklaşımını izlemelidirler. Bu temel halk sağlığı kavramları bilimin kesin olmadığı yerde önleyici eylemleri gerekli kılar. E-sigara ve ITÜ’lerin potansiyel zararları ile yeterli süre geçmediği için bunların uzun vadeli sağlık etkilerinin bilinmediği ve gösterilemediğini dikkate alarak, hükümetler yaklaşmakta olan salgını önlemekle yükümlüdür.

Nisan 2020 itibariyle, en az 24 ülke/idari birim e-sigarayı yasaklamış^{liii} ve en az sekiz ülke ITÜ'leri yasaklamıştır.^{liv}

SONUÇ

Yukarıda belirtilen on argümanda gösterildiği üzere, yeni ve gelişen tütün ve nikotin ürünleri düşük ve orta gelirli dünyada kaynakları kısıtlı ülkeler için önemli yeni zorluklar getirmektedir. Bu ülkelerin birçoğunda, yüksek tütün kullanımı, DSÖ TKÇS ve MPOWER önlemlerinin eksik kabulü ve uygulanması, zayıf denetim mekanizmaları, sınırlı mali ve insan kaynakları ve tütün salgınının genellikle erken aşamasında bulunulması gibi belirli koşullar, tütün ve nikotin endüstrilerine özellikle gençler arasında bağımlılığı teşvik etmek için fırsat sunmaktadır.

Bu nedenlerle, The Union yeni, yüksek bağımlılık yapıcı nikotin ve tütün ürünlerinin düşük ve orta gelirli ülkelere sokulmasının felakete varan sonuçları olacağını iddia etmektedir: E-sigaralar ve ITÜ'ler, hükümetleri etkisiz kılma ve tütün salgınının ateşini körükleme konusunda güçlü potansiyele sahiptir. İhtiyatlılığı hiçbir şekilde elden bırakmadan, düşük ve orta gelirli ülkelerde bu ürünlerin satışı yasaklanmalıdır; aynı şekilde bu ürünlerin üretimine, ithalat ve ihracatına izin verilmemeli ve ürünler tütün reklam promosyon ve sponsorluk yasakları ile dumansız hava sahası düzenlemelerine tabi kılınmalıdır. Her zaman olduğu gibi, ülkeler DSÖ TKÇS ve MPOWER önlemleri gibi kanıta dayalı, kanıtlanmış müdahalelere öncelik vermelidir. Tütün talebini düşürmek için bu önlemler eksiksiz uygulanmalı ve denetlenmelidir.

ⁱ Tobacco Tactics. E-cigarettes. Erişim adresi: <https://www.tobaccotactics.org/index.php/E-cigarettes>

ⁱⁱ Conference of the Parties of the WHO FCTC. Electronic Nicotine Delivery Systems and Electronic Non-Nicotine Delivery Systems (ENDS/ENNDs). FCTC/COP/7/11. August 2016.

ⁱⁱⁱ WHO Report on the Global Tobacco Epidemic, 2019. Geneva: World Health Organization; 2019

^{iv} Chen, C., Zhuang, Y. L., & Zhu, S. H. (2016). E-cigarette design preference and smoking cessation: a US population study. American journal of preventive medicine, 51(3), 356-363.

^v World Health Organization. Heated tobacco products (HTPs) market monitoring information sheet. Erişim adresi: https://www.who.int/tobacco/publications/prod_regulation/https-marketing-monitoring/en/

^{vi} WHO Report on the Global Tobacco Epidemic, 2019. Geneva: World Health Organization; 2019

^{vii} WHO Report on the Global Tobacco Epidemic, 2019. Geneva: World Health Organization; 2019.

^{viii} WHO Report on the Global Tobacco Epidemic, 2019. Geneva: World Health Organization; 2019

^{ix} The Union. Position Statement on Electronic Cigarettes[ECs] or Electronic Nicotine Delivery Systems[ENDS]. October 2013. Erişim adresi: https://www.tobaccofreeunion.org/images/E-cigarette_Position_Statement_2013.pdf

^x The Union. Summary Position Statement on e-cigarettes (ECs) and electronic nicotine delivery systems (ENDS) 2014 (updated version). Erişim adresi: <https://www.theunion.org/what-we-do/publications/technical/english/The-Union-Summary-Position-Statement-ECs-ENDS-Update-2014-dec-2015.pdf>.

^{xi} The Union. The Union's Position On Heated Tobacco Products (HTP) January 2018. Erişim adresi: https://www.tobaccofreeunion.org/images/Heated_Tobacco_Product_Union_Position_Statement_-_Final_25.01.18.pdf

^{xii} FDA Statement. Statement from FDA Commissioner Scott Gottlieb, MD, on new data demonstrating rising youth use of tobacco products and the agency's ongoing actions to confront the epidemic of youth e-cigarette use. US Food and Drug Administration, <https://www.fda.gov/news-events/press-announcements/statement-fda-commissioner-scott-gottlieb-md-new-data-demonstrating-rising-youth-use-tobacco>

^{xiii} Hammond D, et al. Prevalence of vaping and smoking among adolescents in Canada, England, and the United States: repeat national cross sectional surveys. BMJ 2019;365:l2219.

^{xiv} Global Youth Tobacco Survey (for example, Facts Sheets for Guam 2017, Poland 2016, Ukraine 2017) <https://www.cdc.gov/tobacco/global/gtss/gtssdata/index.html>

-
- ^{xv} NPR: Juul is behaving differently in the Philippines than in the U.S., say activists. October 12, 2019. Erişim adresi: <https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2019/10/12/768373461/juul-is-behaving-differently-in-the-philippines-than-in-the-u-s-say-activists>
- ^{xvi} Reuters. Exclusive: Philip Morris suspends social media campaign after Reuters exposes young 'influencers'. May 10, 2019. Erişim adresi: <https://www.reuters.com/article/us-philipmorris-ecigs-instagram-exclusiv/exclusive-philip-morris-suspends-social-media-campaign-after-reuters-exposes-young-influencers-idUSKCN1SH02K>
- ^{xvii} The Daily Beast. Juul Plots Global Expansion Amid Vaping Deaths in U.S. November 21, 2019. Erişim adresi: <https://www.thedailybeast.com/juul-plots-global-expansion-amid-vaping-deaths-in-us>.
- ^{xviii} Jackler RK, et al. Global Marketing of IQOS The Philip Morris Campaign to Popularize 'Heat Not Burn' Tobacco. SRITA White paper. February 21, 2020. Available at: <http://tobacco.stanford.edu/iqosanalysis>
- ^{xix} Tobacco Tactics. E-cigarettes. Erişim adresi: <https://www.tobaccotactics.org/index.php/E-cigarettes>
- ^{xx} Tobacco Tactics. Heated Tobacco Products. Erişim adresi: https://www.tobaccotactics.org/index.php?title=Heated_Tobacco_Products
- ^{xxi} WHO Report on the Global Tobacco Epidemic, 2013. Geneva: World Health Organization; 2013
- ^{xxii} Berry KM, et al. Association of electronic cigarette use with subsequent initiation of tobacco cigarettes in US youths. JAMA Netw Open. 2019; 2:e187794
- ^{xxiii} Chaffee BW, et al. Electronic cigarette use and progression from experimentation to established smoking. Pediatrics. 2018;141:4.
- ^{xxiv} Khouja JN, et al. Is e-cigarette use in non-smoking young adults associated with later smoking? A systematic review and meta-analysis. Tob Control 2020;0:1–8. doi:10.1136/tobaccocontrol-2019-055433
- ^{xxv} 2018 Global progress report on implementation of the WHO Framework Convention on Tobacco Control. Geneva: World Health Organization;2018. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.
- ^{xxvi} McNeill, A., et al. Vaping in England: an evidence update including mental health and pregnancy, March 2020: a report commissioned by Public Health England. London: Public Health England
- ^{xxvii} Owusu D, et al. Patterns and trends of dual use of e-cigarettes and cigarettes among U.S. adults, 2015–2018. Preventive Medicine Reports. 2019;16
- ^{xxviii} Truth Initiative. E-cigarettes: Facts, stats and regulations. Nov. 11, 2019. Erişim adresi: <https://truthinitiative.org/research-resources/emerging-tobacco-products/e-cigarettes-facts-stats-and-regulations>
- ^{xxix} Goniewicz ML et al. Comparison of Nicotine and Toxicant Exposure in Users of Electronic Cigarettes and Combustible Cigarettes. JAMA Network Open. 2018.
- ^{xxx} Bozier J, et al. The Evolving Landscape of Electronic Cigarettes: A Systematic Review of Evolving Evidence, CHEST. 2020. Doi:<https://doi.org/10.1016/j.chest.2019.12.042>.
- ^{xxxi} National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. 2018. Public Health Consequences of E-Cigarettes. Washington, DC: The National Academies Press. <https://doi.org/10.17226/24952>.
- ^{xxxii} Perez M, et al. E-cigarette use is associated with emphysema, chronic bronchitis and COPD. Am J Respir Crit Care Med. 2018; 197: A6245.
- ^{xxxiii} Osei AD, et al. Association Between E-Cigarette Use and Cardiovascular Disease Among Never and Current Combustible-Cigarette Smokers. Am J Med. 2019; 132(8):949-954.
- ^{xxxiv} Sweet L, et al. Quitting behaviours among dual cigarette and e-cigarette users and cigarette smokers enrolled in the tobacco user adult cohort. Nicotine Tob Res. 2019; 21(3): 278-84.
- ^{xxxv} Benmarhnia T, et al. Can E-Cigarettes and Pharmaceutical Aids Increase Smoking Cessation and Reduce Cigarette Consumption? Findings From a Nationally Representative Cohort of American Smokers. American Journal of Epidemiology. 2018;187(11): 2397–2404
- ^{xxxvi} Berry KM, et al. E-cigarette initiation and associated changes in smoking cessation and reduction: the Population Assessment of Tobacco and Health Study, 2013–2015. Berry KM, et al. Tob Control 2019;28:42–49.
- ^{xxxvii} Glantz ST, et al. E-Cigarettes: Use, Effects on Smoking, Risks, and Policy Implications. Annu Rev Public Health. 2018 April 01; 39: 215–235.
- ^{xxxviii} Glantz SA. Heated tobacco products: the example of IQOS. Tobacco Control. 2018;27(1):s1–s6.
- ^{xxxix} WHO Report on the Global Tobacco Epidemic, 2019. Geneva: World Health Organization; 2019
- ^{xl} St Helen G, et al. IQOS: Examination of Philip Morris International's Claim of Reduced Exposure. Tobacco Control. 2018;27 (Suppl 1): s30-s36.
- ^{xli} WHO Report on the Global Tobacco Epidemic, 2019. Geneva: World Health Organization; 2019
- ^{xlii} Gilmore AB, et al. Exposing and addressing tobacco industry conduct in low-income and middle-income countries. Lancet. 2015;385(9972): 1029-1043
- ^{xliii} Barnoya J, et al. Compliance to the smoke-free law in Guatemala 5-years after implementation. BMC Public

Health. 2016; (2016) 16(318).

^{xliv} Astuti PAS, et al. From glass boxes to social media engagement: an audit of tobacco retail marketing in Indonesia. *Tobacco Control*. 2019;28:e133-e140

^{xlvi} WHO Report on the Global Tobacco Epidemic, 2019. Geneva: World Health Organization; 2019

^{xlvi} WHO. Scaling up action against noncommunicable diseases: how much will it cost. 2011. Erişim adresi: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44706/9789241502313_eng.pdf?sequence=1

^{xlvi} Savell E, et al. How Does the Tobacco Industry Attempt to Influence Marketing Regulation: A Systematic Review. *PLOS One*. 2014;9(2): e87389

^{xlvi} Lee S, et al. The vector of the tobacco epidemic: tobacco industry practices in low- and middle-income countries. *Cancer Causes Control*. 2012;23(1): 117–129. doi:10.1007/s10552-012-9914-0.

^{xlvi} Vital Strategies. *Crooked Nine: Nine Ways the Tobacco Industry Undermines Health Policy*. New York, NY. Sept 2019.

ⁱ Bialous ST & Glantz SA. Heated tobacco products: another tobacco industry global strategy to slow progress in tobacco control. *Tob Control*. 2018;27:s111–s117.

^{li} STOP. Addiction at any cost: Philip Morris International uncovered. Erişim adresi: https://exposetobacco.org/wp-content/uploads/STOP_Report_Addiction-At-Any-Cost.pdf.

^{lii} WHO FCTC. The Convention Secretariat calls Parties to remain vigilant towards novel and emerging nicotine and tobacco products. September 2019. Erişim adresi: <https://www.who.int/fctc/mediacentre/news/2019/remain-vigilant-towards-novel-new-nicotine-tobacco-products/en/>